

УДК 338.2:339.5:631.1

JEL Classification: Q17; Q10

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202001101>

А.Л. ПЕДОРЧЕНКО, О.О. ШПИЧАК,
кандидати економічних наук

Дієвість податку на додану вартість при експорті продукції рослинництва

Мета статті - обґрунтувати економічну недоцільність в сучасних умовах звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання на митній території України та експорту основних експорторієнтованих позицій з категорії продуктів рослинного походження: товарного насіння зернових та олійних культур і продуктів його переробки.

Методика дослідження. За теоретичну і методологічну основу дослідження слугували фундаментальні положення економічної теорії, закони й категорії ринку, наукові праці вітчизняних і зарубіжних економістів. У процесі досягнення мети дослідження застосовувалися такі методи: абстрактно-логічний (при формуванні висновків і пропозицій), історичний, монографічний, системного аналізу (для оцінки формування логістичних витрат, собівартості, доданої вартості), статистико-економічний, абстрактно-логічний, аналізу і синтезу (для обґрунтування висновків і пропозицій), експертного оцінювання.

Результати дослідження. Визначено ефективність і доцільність оподаткування або звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з обігу та експорту товарного насіння зернових та олійних культур і продуктів його переробки, виявлено й згруповано проблеми оподаткування податком на додану вартість у галузі, сформувано пропозиції щодо їх вирішення. Встановлено значимість оподаткування податком на додану вартість для сільськогосподарських підприємств і можливі наслідки використання різних режимів оподаткування для всіх учасників ринку: сільгоспвиробників, трейдерів, переробників та держави.

Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку теоретичні положення щодо оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання на території України та експорту продукції рослинництва у сучасних умовах.

Практична значущість. Запропоновано підходи до використання нетарифних методів державного регулювання механізму експорту аграрної продукції з метою стимулювання експорту товарів з більшою доданою вартістю і зменшення сировинної частки в аграрному експорті України. Табл.: 3. Рис.: 3. Бібліогр.: 33.

Ключові слова: експорт; продукція рослинництва; податок на додану вартість; відшкодування; зернові; олійні культури.

Педорченко Артем Леонідович - кандидат економічних наук, науковий співробітник відділу ціноутворення та аграрного ринку, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)
E-mail: artem.pedorchenko@gmail.com

Шпичак Олександр Олександрович - кандидат економічних наук, директор ТОВ «Ділекс-трейд» (м. Київ, вул. Іоанна Павла II, 4/6)
E-mail: alex.shpichak@gmail.com

Постановка проблеми. Податок на додану вартість слугує одним з основних джерел наповнення державного бюджету, валові надходження від сплати якого щороку зростають. Так, у 2018 р. надходження від внутрішнього ПДВ становили 79,1 млрд грн (сальдо), від імпортного ПДВ - 295,4 млрд грн, що загалом склало майже 50% від загальних податкових надходжень [3]. Наявність податкового кредиту і необхідність відшкодування ПДВ, зокрема при експорті, ускладнюють процес адміністрування податку, що знижує

його бюджетну ефективність. Актуальною залишається проблема підвищення фіскальної ефективності податку на додану вартість у сільському господарстві України. У зв'язку з цим на різних рівнях пропонуються зміни до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування ПДВ операцій з постачанням на митній території України й вивезення в митному режимі експортованих зерна та олії.

Експорт зернових, олійних культур та продуктів їх переробки відіграє важливу роль у реалізації експортного потенціалу нашої країни, забезпеченні валютних надхо-

© А.Л. Педорченко, О.О. Шпичак, 2020

джені, підтримки зовнішньоторговельного балансу. За даними Державної служби статистики України в 2018 р. у структурі загального експорту на зернові культури припало 15,3%, на жири та олії тваринного або рослинного походження - 9,5, на насіння і плоди олійних рослин - 4,1% [21]. У сучасних умовах актуальною виступає проблема трансформації механізму експорту аграрної продукції з метою його ефективного функціонування і стимулювання виробництва товарів з глибшим ступенем переробки сировини і подальшого експорту готової продукції з більшою доданою вартістю. Стимулювання таких трансформацій з боку держави можливо із застосуванням тарифних і нетарифних важелів. Із нетарифних засобів регулювання механізму експорту аграрної продукції застосування того чи іншого режиму справляння ПДВ є одним з найбільш дієвих і ефективних інструментів державного впливу.

Результати дослідження можуть бути використані в процесі опрацювання проблеми бюджетного відшкодування ПДВ при експорті продукції рослинництва, в розробці та обґрунтуванні відповідних законодавчих ініціатив, направлених на трансформацію механізму експорту аграрної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оптимізації механізму експорту аграрної продукції, державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності розглядалися у наукових працях відомих вітчизняних науковців: О. М. Варченко [1], Ю. О. Лупенка [10], Т. О. Осташко [12], О. М. Шпичака [24] та ін. Питання адміністрування ПДВ у розвинутих країнах та у країнах, що розвиваються, досліджують такі зарубіжні вчені, як W. Hellerstein [28], K. James [29], M. Keen [30, 31] та багато інших. Серед вітчизняних дослідників шляхи підвищення ефективності податкової політики в Україні обґрунтовували Ю. Б. Іванов [7], О. Ю. Лупенко [9], Н. Ю. Рекова [17], А. М. Соколовська [20], Л. Д. Тулуш [22] та ін. Натомість питання регулювання справляння ПДВ при обігу й експорті продукції рослинництва залишаються актуальними з огляду на нові виклики сучасності, зумовлені зміною економічної ситуації в Україні і світі.

Мета статті - обґрунтувати економічну недоцільність в сучасних умовах звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання на митній тери-

торії України та експорту основних експортоорієнтованих позицій з категорії продуктів рослинного походження: товарного насіння зернових та олійних культур і продуктів його переробки.

Методологія дослідження. У процесі дослідження використано діалектичні методи пізнання процесів і явищ, монографічний метод, емпіричний, порівняльного аналізу, абстрактно-логічний. Вихідною інформацією при проведенні дослідження слугували законодавчі й нормативно-правові акти України та ЄС, дані Міністерства сільського господарства США, Державної служби статистики України, Державної фіскальної служби України, первинна документація і звітність сільськогосподарських і переробних підприємств та торговельних організацій, зарубіжні й вітчизняні наукові публікації, а також особисті дослідження і практичні спостереження авторів.

Виклад основних результатів дослідження. У більшості країн, у тому числі й Україні, для розрахунку ПДВ застосовують метод заліку (відшкодування), за яким податкове зобов'язання зменшується (відшкодовується) на величину податкового кредиту. Наявність податкового кредиту і необхідність відшкодування ПДВ, зокрема при експорті, ускладнюють процес адміністрування податку, що знижує його бюджетну ефективність [6]. Оцінювання ефективності справляння ПДВ і його адміністрування здійснюється за допомогою методик, базованих на використанні макроекономічних статистичних даних. Однією з них є ефективна ставка ПДВ (C-efficiency), що визначається як співвідношення фактично сплаченого ПДВ і споживання, з якого він сплачується. C-efficiency дозволяє оцінити відносну ефективність адміністрування ПДВ, яка тим більша, чим ближче показник наближається до нормативної ставки [31].

$$C\text{-efficiency} = ((c - d) / A) * 100\%,$$

де c - суми ПДВ, сплачені до бюджету;
d - суми ПДВ, відшкодовані з бюджету;
A - вартість спожитих товарів.

Значення показника C-efficiency для вироблених в Україні товарів неоднакове для різних видів економічної діяльності. На основі визначення C-efficiency згідно з цією методикою вітчизняними дослідниками було зроблено висновки про значний невикористаний фіскальний потенціал податку на до-

дану вартість у сільському господарстві України [2, 19].

Швидше за все низька ефективність ПДВ для вітчизняної галузі рослинництва зумовлена самою сутністю і природою цього податку, який сплачується кінцевим споживачем

товару або послуги. Продукція рослинництва України переважно експортоорієнтована, більша частина її споживається за межами митної території України (табл. 1), тому надходження до бюджету ПДВ з експортованих товарів не відбувається [25].

1. Динаміка частки експорту у виробництві вітчизняної продукції рослинництва, %

Продукція	2015	2016	2017	2018	2018 до 2015
Пшениця	64	68	66	65	+1 п.п.
Кукурудза	71	76	75	82	+11 п.п.
Олія соняшникова	90	92	90	91	+1 п.п.

Джерело: складено авторами на основі даних [18].

Графічно спрощену схему обігу коштів і надходжень ПДВ при експорті агропродукції представлено на рис. 1.

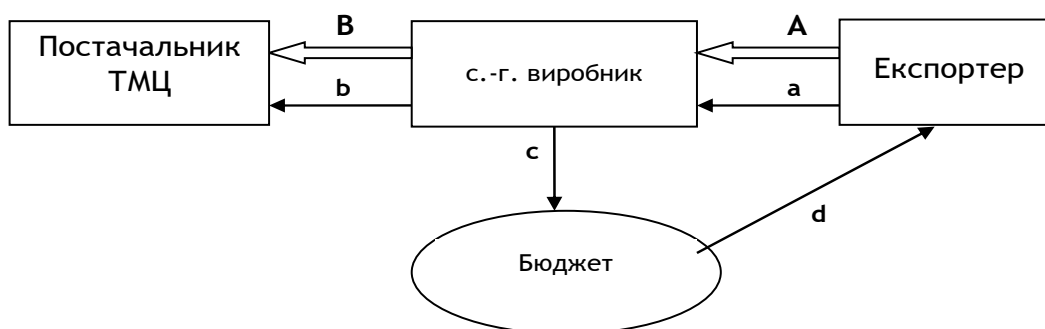

Рис. 1. Схема обігу коштів і надходжень ПДВ при експорті агропродукції:

А - оплата експортером вартості агропродукції сільгоспвиробнику, у т. ч. ПДВ (а); В - оплата сільгоспвиробником товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ), що використовуються у процесі виробництва агропродукції, у т. ч. ПДВ (б); с - відрахування сільгоспвиробником ПДВ до бюджету, як різниці між податковим кредитом і податковим зобов'язанням ($c = a - b$); d - бюджетне відшкодування ПДВ експортеру

Джерело: Складено авторами.

У структурі виробничої собівартості продукції рослинництва прямі матеріальні витрати становлять 40%, із них: витрати на насіння і садивний матеріал - 11%, мінеральні добрива - 20%, пальне і мастильні

матеріали - 9% (рис. 2). Значна частина ТМЦ є імпортованими, ПДВ із них сплачується до бюджету імпортерами після митного очищення. Аграрії сплачують ПДВ в ціні цих товарів під час їх придбання.

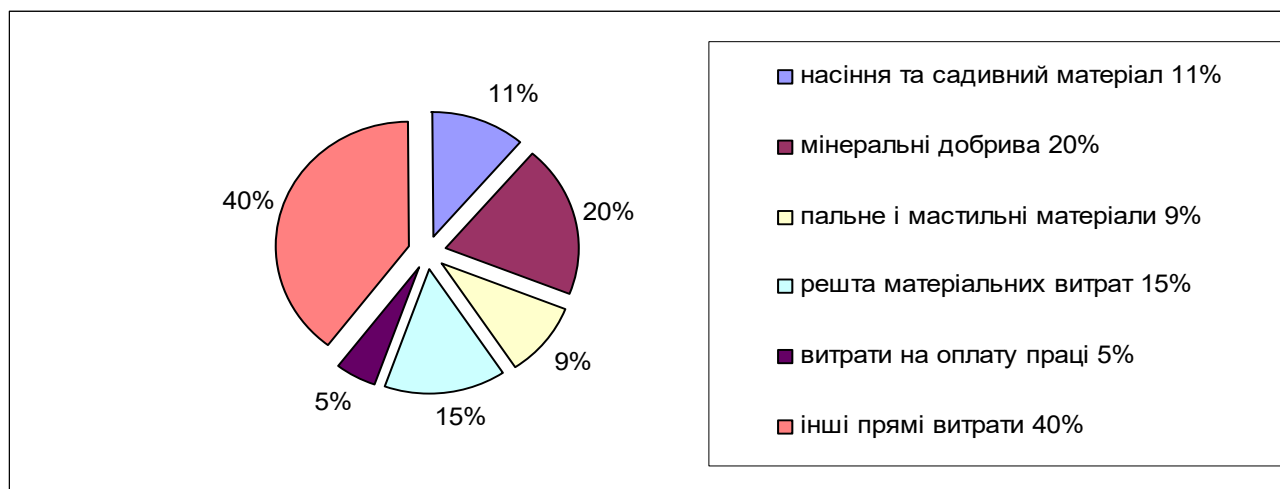

Рис. 2. Структура прямих матеріальних витрат у виробничій собівартості продукції рослинництва в Україні (2017 р.)

Джерело: Побудовано авторами за даними Державної служби статистики України.

Варто зазначити, що економічно більш виправданим було б при розрахунку C-efficiency у сумах сплати ПДВ до бюджету

враховувати і відповідні відрахування поставальниками ТМЦ, що задіяні у процесі виробництва (рис. 3).

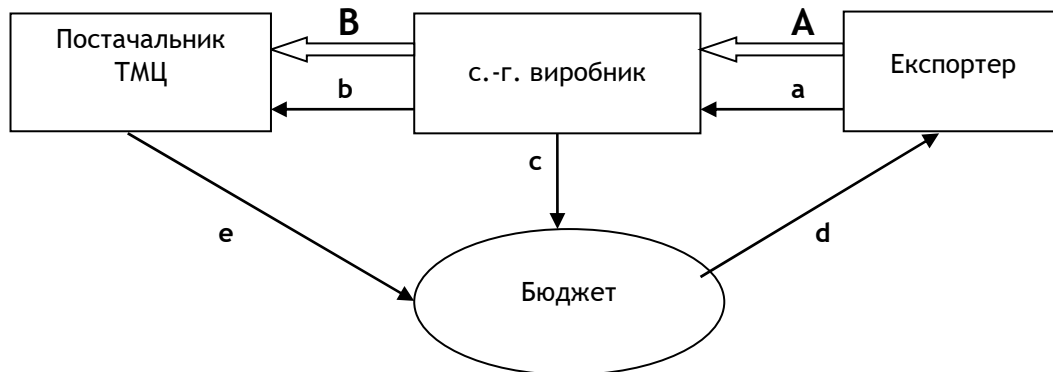

Рис. 3. Схема обігу коштів і справляння ПДВ при експорті агропродукції з урахуванням сплати ПДВ поставальниками ТМЦ:
е - ПДВ, сплачене до бюджету поставальниками ТМЦ

Джерело: Складено авторами.

З урахуванням запропонованого удосконалення формула визначення C-efficiency в галузі рослинництва матиме наступний вигляд:

$$C\text{-efficiency} = ((c - d + e) / A) * 100\%.$$

Для державних фіскальних органів, з одного боку, та експортерів аграрної продукції - з іншого, надзвичайно гострим завжди залишалося питання своєчасного повного і справедливого відшкодування ПДВ при експорті. Проблемою у адмініструванні ПДВ є тіньовий сегмент ринку не декларованого зерна й олії, що проходять поза обліком, та застосування схем ухилення від оподаткування, таких як «зустрічні транзити» товарів, що фактично реалізуються за готівкові кошти, фіктивне придбання зерна у неплатників ПДВ, що фактично його не вирощують, приховування реального значення урожайності й величини валового збору, продаж частини товару за готівкові кошти, при цьому врахування податкового кредиту від закупівлі складових собівартості товару в повному обсязі, тощо. Безперечно, такі факти потребують посилення боротьби зі зловживаннями і корупцією, застосування відповідного досвіду європейських країн, але не виступають причиною для скасування оподаткування ПДВ обігу та експорту продукції сільського господарства.

Проблеми з адмініструванням ПДВ характерні не тільки для України, у європейських країнах також поширені явища шахрайства та зловживань з ПДВ. Шахрайства здійснюються за різними схемами, серед яких матеріальне приховування (приховування оборо-

тів), фальшиве кваліфікування (облік витрат, що не пов'язані з отриманням доходу, неправомірне використання занижених ставок ПДВ тощо), бухгалтерське приховування та ін. [32]. Шахраї використовують метод фіктивного експорту, метод «каруселі ПДВ» за допомогою створення фіктивних фірм-посередників, посередників-банкрутів, «знижаючих» посередників у торгівлі між країнами ЄС. У країнах ЄС розробляють спільні проекти для боротьби з вищезазначеними зловживаннями, серед яких: механізми зрівнювання ставки ПДВ на території Європейського Союзу з нарахуванням податку у кожній країні окремо; введення в дію єдиної інтегральної електронної європейської системи ПДВ, за допомогою якої працівники державних служб країн-членів ЄС у разі сумнівів щодо повернення ПДВ зможуть перевірити таку операцію за бухгалтерською звітністю у всіх контрагентів, тощо [5].

Вітчизняна система оподаткування розвивається в європейському тренді [15], а одним із пунктів Угоди про асоціацію з ЄС є гармонізація вітчизняної практики податку на додану вартість відповідно до європейської [23]. Наявність ПДВ у податковій системі країни слугує обов'язковою умовою для членів ЄС [26, 27]. Відповідно до Директиви 2006/112/ЄС стандартна ставка ПДВ у країнах-членах ЄС має бути не менше 15%, наразі мінімальна ставка діє у Люксембурзі (15%), максимальна в Угорщині (27%) [4]. Нині у країнах-членах ЄС може використовуватися не більше двох ставок ПДВ, менших за мінімальний рівень 15%, але не мен-

ше 5%, визначений перелік товарів, до яких можуть застосовуватися такі ставки [26]. Нульова ставка ПДВ при експорті не вважається зниженою, оскільки при експорті кінцевий споживач знаходиться за межами країни походження товару [33].

Під час експорту продукції зернових та олійних культур структура витрат експортера включає в себе витрати транспортної та складської логістики, які становлять суттєву частку в структурі експортної ціни. Велику частину цих витрат експортер сплачує з урахуванням ПДВ (табл. 2).

2. Структура логістичних витрат при експорті товарного насіння зернових і олійних культур

Показник	Кукурудза	Пшениця	Ячмінь	Ріпак	Соя
Приймання на елеваторі, грн/т	25	25	25	30	30
У т.ч. ПДВ, грн/т	4,17	4,17	4,17	5	5
Сушіння, грн/т/%	45	45	45	45	45
Сушіння на 1 т у середньому, грн/т, (% вологості)	450 (10%)	0 (0%)	0% (0%)	90 (2%)	90 (2%)
У т.ч. ПДВ, грн/т	75	-	-	15	15
Очищення, грн/т/%	42	42	42	42	42
Очищення на 1 т у середньому, грн/т (% очистки)	126 (3%)	42 (1%)	42 (1%)	42 (1%)	42 (1%)
У т.ч. ПДВ, грн/т	21	7	7	7	7
Зберігання на елеваторі, грн/т/доба	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Зберігання на 1 т у середньому за місяць, грн/т	42	42	42	42	42
У т.ч. ПДВ, грн/т	7	7	7	7	7
Відвантаження за 1 т, грн/т	100	100	100	120	120
У т.ч. ПДВ, грн/т	16,67	16,67	16,67	20	20
Витрати з перевезення залізницею (650 км), грн/т	700	700	750	750	700
У т.ч. ПДВ, грн/т	116	116	125	125	116,67
Усього витрат, грн/т	1443	907	959	1074	1024
У т.ч. ПДВ, грн/т	240	151	160	179	171

Джерело: Складено авторами на основі даних власного моніторингу, 2018 р.

Ціна на експортоорієнтовану продукцію рослинництва на внутрішньому ринку (ціна в грн за 1 т на умовах EXW-елеватор) формується на основі балансу попиту і пропозиції на таку продукцію на світовому ринку, ба-

зуючись на експортній ціні, що встановлюється на найбільш поширених умовах поставки за зовнішньоекономічними контрактами: DAP-порт або DAP-кордон України (табл. 3).

3. Формування ціни кукурудзи на умовах EXW-елеватор за різних умов оподаткування ПДВ

№ п/п	Показник	ПДВ 20%, ставка ПДВ при експорті 0%	Звільнення від оподаткування ПДВ	Значення колонки 2 до 1, %
		1	2	3
1	Експортна ціна реалізації DAP-порт, USD/т	170	170	
2	Курс, грн/USD	28	28	
3	Ціна реалізації за поточним курсом, грн/т	4760	4760	
4	Логістичні витрати елеватор-порт, грн/т	842 (у т.ч. ПДВ 140)	842 (у т.ч. ПДВ 140)	
5	Відшкодування ПДВ, грн/т	952	0	
6	Ціна попиту на умовах EXW-елеватор, грн/т	4870 (у т.ч. ПДВ 812)	3918	80,5%
7	Ціна попиту на умовах EXW-елеватор без ПДВ, грн/т	4058	3918	96,5%

Джерело: Складено авторами на основі даних власного моніторингу, ціни за лютий 2019 р.

Наведені дані свідчать, що ціна реалізації кукурудзи на умовах EXW-елеватор для сільгоспвиробника буде нижчою за умови звільнення від оподаткування ПДВ як з його урахуванням (ряд. 6) так і без (ряд. 7). При цьому трейдерські компанії-експортери проводитимуть комерційні операції за умови збереження для них принаймні мінімальної рентабельності 2-5%, що забезпечуватиме їм річну рентабельність на рівні 24-60% [16]. Таким чином, втрати від зменшення ціни реалізації будуть цілком віднесені на сільгоспвиробника.

За даними Державної служби статистики України, рентабельність вирощування кукурудзи у 2017 р. становила в середньому по Україні 23,7%, ячменю - 24%, пшениці - 26,8%, соєвих бобів - 28,8%, насіння соняшнику - 41,3%. У разі звільнення від оподаткування ПДВ ціна реалізації продукції рослинництва знизиться на 19,5%, що негативно вплине на рентабельність її виробництва. За таких умов для 2017 р. рентабельність виробництва пшениці була б на рівні 2%, кукурудзи -0,5%, ячменю - 0%, сої - 4%, насіння соняшнику - 14%.

В Україні працюють компанії, основною діяльністю яких не є вирощування аграрної продукції, але вони здійснюють експорт зернових і олійних культур і претендують на відшкодування ПДВ. Існує думка, що відшкодування експортного ПДВ таким компаніям негативно впливає на наповнюваність бюджету, тому це слугує аргументом для відмови від практики відшкодування ПДВ експортерам сільгосппродукції. Йдеться про такі компанії, як, наприклад, ОККО (гуртова та роздрібна торгівля пально-мастильними матеріалами), Епіцентр (гуртова та роздрібна торгівля будматеріалами), Фоззі (гуртова та роздрібна торгівля продуктами харчування) та інші, що з метою оптимізації ПДВ здійснюють купівлю й експорт продукції рослинництва. На нашу думку, "нетиповий" (порівняно з основною діяльністю) експорт, який здійснюють подібні комерційні організації, не суперечить чинному законодавству, заборона або обмеження такого експорту матиме дискримінаційний характер, що порушує засади вільної торгівлі й основи правової держави. Комерційні організації мають право вести як "основну", так і "неосновну" ("нетипову") діяльність, якщо це не суперечить чинному законодавству і зазначено в їхніх статутних документах. Скасування відшкодування ПДВ при експорті

агропродукції для них у короткостроковій перспективі збільшить суми надходження від сплати ПДВ до бюджету такими організаціями, проте у середньостроковій перспективі вони почнуть експортувати інші групи товарів з метою оптимізації платежів до бюджету, чим знівелюють короткостроковий позитивний ефект для бюджету. Заборона таким комерційним організаціям вести «нетипову» для них діяльність на аграрному ринку матиме наслідком вилучення частини обігових коштів із галузі, зменшення кількості компаній-покупців аграрної продукції та зниження конкуренції серед них.

Нині відшкодування ПДВ експортерам зерна, насіння олійних культур та продуктів переробки відбувається після максимальної перевірки уповноваженими особами Державної фіскальної служби України всіх документів, що доводять походження товару, реєстрацію і сплату ПДВ по всьому ланцюгу його руху. Крім того, до експортерів, які претендують на відшкодування або зарахування сум ПДВ з боку ДФС, висуваються вимоги щодо розміру офіційних заробітних плат працівників, фактичного місця перебування офісу, історії та структури платежів до бюджету тощо [13]. Реєстрація податкових накладних у Єдиному реєстрі податкових накладних в електронному вигляді відбувається після перевірки походження товару, продавець товару несе адміністративну відповідальність за своєчасність і достовірність наданих до реєстру даних [8]. У разі скасування відшкодування ПДВ і відповідних вимог до експортерів у них зникає стимул виконувати вищезгадані вимоги. Таким чином, у разі відміни відшкодування ПДВ експортерам сільгосппродукції можна передбачити не очікуваний вихід таких підприємств з тіні і збільшення відрахувань до бюджету, а навпаки - зменшення доходів від сплати ними податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску.

Аграрна галузь, як одна з небагатьох, що розвивається й забезпечує економічну стабільність країни, потребує державної підтримки, або, принаймні, паритету у фіскальній політиці порівняно з іншими галузями. До жодної іншої галузі не застосовується дискримінація щодо відшкодування ПДВ при експорті. Тобто держава повинна забезпечувати пріоритетні або, якнайменше, рівні умови для аграрного сектору економіки порівняно з іншими галузями.

Висновки. 1. Звільнення від оподаткування ПДВ основних експортоорієнтованих позицій рослинництва матиме негативні наслідки для сільгоспвиробників. Витрати виробників включають у себе суми ПДВ, натомість за реалізовану продукцію виробники будуть отримувати суми без ПДВ. Ціни реалізації та рентабельність вирощування зернових і олійних культур суттєво знизяться. Дефіцит обігових коштів призведе в середньостроковій перспективі до недостатньої забезпеченості сільгоспвиробників ТМЦ для виробництва продукції, що негативно позначиться на її врожайності та якості.

2. Регулювання оподаткування ПДВ на митній території України і в режимі експорту слугує дієвим механізмом державного регулювання структури експорту аграрної продукції. Звільнення від оподаткування ПДВ позбавляє державу цього інструменту. В результаті втрачають ефективність заходи регулювання механізму експорту насіння олійних культур та продуктів його переробки методами впровадження різних режимів

відшкодування ПДВ, що призведе до посилення сировинного характеру експорту цієї продукції в сегменті насіння сої та ріпаку. Від цього негативні наслідки у вигляді втрати частини сировини і неповної завантаженості виробничих потужностей стануться в олієжировій галузі.

3. Звільнення від оподаткування ПДВ основних експортоорієнтованих позицій аграрного сектору матиме короткострокові позитивні наслідки для держави у вигляді економії коштів бюджету для відшкодування ПДВ експортерам. Натомість у середньостроковій перспективі призведе до зменшення надходжень від сплати ПДВ сільгоспвиробниками, зменшення валютних надходжень від експорту сільгосппродукції, зменшення надходжень до бюджету від підприємств олієжирової галузі у зв'язку зі зменшенням обсягів переробки. Крім того, можна очікувати погіршення фіскальної дисципліни від трейдерських експортних компаній, які не будуть зацікавлені в дотриманні вимог до експортерів, яким відшкодовується ПДВ.

Список бібліографічних посилань

1. Варченко О. М. Організаційно-економічні засади формування експортного потенціалу олійних культур в Україні. *Економічний дискурс*. 2018. № 4. С. 23-31.
2. Васильчук В. В. Втрати бюджету України внаслідок зловживань із ПДВ. *Гроші, фінанси і кредит*. 2018. № 1. С. 83-90.
3. Виконання державного бюджету 2018 рік. Міністерство фінансів України. URL : https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/MinFin_budget_2018_.pdf. Дата звернення: 28.12.2019.
4. Гаркушенко О. М., Філіппова Н. В. Шляхи гармонізації ставок ПДВ з європейськими: проблеми та виклики. *Економіка промисловості*. 2016. № 3. С. 80-89. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2016_3_6. Дата звернення: 28.11.2019.
5. Длугош І., Ващенко М. Способи незаконного отримання ПДВ у Польщі. *Економіка розвитку*. 2017. № 1. С. 31-38. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecro_2017_1_6.
6. Зварич О. В. Податкові надходження: методологія прогнозування: монографія. Київ : Нац. торг.-екон. ун-т. 2013. 444 с.
7. Іванов Ю. Б., Тищенко О. М. Регулятивний потенціал податкової системи України : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. 336 с.
8. Критерії, яким мають відповідати платники ПДВ, що мають право на автоматичне бюджетне відшкодування. Сайт Оболонської районної в м. Києві адміністрації. URL : <https://obolon.kyivcity.gov.ua/content/kryterii-yaki-dayut-pravo-na-otrymannya-avtomatichnogo-byudzhethnogo-vidshkoduvannya-pdv.html>. Дата звернення: 13.11.2019.
9. Лупенко Ю. О., Тулуш Л. Д. Стратегічні напрями податкового регулювання розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року : наук. вид. Київ : ІАЕ, 2013. 38 с.
10. Лупенко Ю. О., Тулуш Л. Д. Оподаткування сільськогосподарства в умовах трансформації спеціальних податкових режимів. *Економіка АПК*. 2016. № 1. С. 5-15.
11. Мілашов Д. Реєстрація податкових накладних. *Вісник Державної фіскальної служби України*. 2017. № 47 (951). URL : <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100006609-reyestratsiya-podatkovikh-nakladnikh-3>. Дата звернення: 11.12.2019.

References

1. Varchenko, O.M. (2018). Orhanizatsiino-ekonomichni zasady formuvannya eksportnoho potentsialu oliinykh kultur v Ukraini [Organizational and economic bases of formation of export potential of oilseeds in Ukraine]. *Ekonomichnyi dyskurs*, 4, pp. 23-31 [In Ukrainian].
2. Vasylychuk, V.V. (2018). Vtraty biudzhetu Ukrainy vnaslidok zlovzhyhan iz PDV [Losses of the budget of Ukraine due to VAT abuses]. *Hroshi, finansy i kredyt*, 1, pp. 83-90 [In Ukrainian].
3. Vykonnannya derzhavnogo biudzhetu 2018 rik [Execution of the state budget 2018]. *Ministerstvo finansiv Ukrainy*. Retrieved from: https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/MinFin_budget_2018_.pdf [In Ukrainian].
4. Harkushenko, O.M. & Filippova, N.V. (2016). Shliakhy harmonizatsii stavok PDV z yevropeiskymy: problemy ta vyklyky [Ways of harmonization of VAT rates with European ones: problems and challenges]. *Ekonomika promyslovosti*, 3, pp. 80-89. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2016_3_6 [In Ukrainian].
5. Dluhosh, I. & Vashchenko, M. (2017). Sposoby nezakonnoho otrymuvannya PDV u Polshchi [Ways of illegally receiving VAT in Poland]. *Ekonomika rozvytku*, 1, pp. 31-38. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecro_2017_1_6 [In Ukrainian].
6. Zvarych, O.V. (2013). *Podatkovi nadkhodzhenia: metodolohiia prohnozuvannia. Monohrafiia [Tax revenues: forecasting methodology. Monograph]*. Kyiv: Nats. torh.-ek. un-t. [In Ukrainian].
7. Ivanov, Yu.B. & Tyshchenko, O.M. (2009). *Rehuliatyvnyi potentsial podatkovoї systemy Ukrainy: monohrafiia [Regulatory potential of the tax system of Ukraine: monograph]*. Kharkiv: Vyd-vo KhNEU [In Ukrainian].
8. Kryterii, yakym maiut vidpovidaty platnyky PDV, shcho maiut pravo na avtomatychne biudzhethne vidshkoduvannya [Criteria to be met by VAT payers eligible for automatic budgetary reimbursement]. *Sait Obolonskoi raionnoi v m. Kyievi administratsii*. Retrieved from: <https://obolon.kyivcity.gov.ua/content/kryterii-yaki-dayut-pravo-na-otrymannya-avtomatichnogo-byudzhethnogo-vidshkoduvannya-pdv.html> [In Ukrainian].

12. *Осташко Т. О.* Структурні зміни у торгівлі сільськогосподарськими товарами під впливом імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Економіка України*. 2015. № 12 (649). С. 48-58.
13. *Педорченко А. Л.* Економіко-організаційний механізм експорту насіння олійних культур і продуктів його переробки: дис. канд. екон. наук: 08.00.03. Київ, 2019. 174 с.
14. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14/15-16/17. С. 112.
15. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України. Київ: НІСД, 2015. 684 с.
16. *Рева Т. М., Ковальчук К. Ф.* ПДВ: ефективність і проблеми справляння. *Вісник Академії митної служби України*. Сер.: Економіка. 2009. № 1. С. 124-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2009_1_19. Дата звернення: 12.11.2019.
17. *Рекова Н. Ю.* Особливості ПДВ в Україні в контексті зближення з європейським законодавством. *Бізнес інформ*. № 3. 2016. С. 214 - 219.
18. Сайт Міністерства сільського господарства США. URL: <https://www.usda.gov/>. Дата звернення: 09.01.2020.
19. *Серебрянський Д. М., Вдовиченко А. М., Зубрицький А. І.* Методичні рекомендації щодо оцінки ефективності адміністрування ПДВ Державною фіскальною службою України. Ірпінь: НДІ фінансового права, 2015. 31 с. URL: http://ndi-fp.nusta.com.ua/files/NAD/019_RA-GAP_03_03_2015.pdf. Дата звернення: 02.12.2019.
20. *Соколовська А. М.* Податкова політика в Україні у 2009-2010 роках: особливості та уроки на перспективу. *Фінанси України*. 2011. № 4. С. 24-37.
21. Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2018 р. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. Дата звернення: 09.12.2019.
22. *Тулуш Л. Д.* Фіскальне регулювання розвитку ринку олійних культур в Україні. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 63-76.
23. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page. Дата звернення: 10.12.2019.
24. *Шпичак О. М., Боднар О. В.* Вигоди та проблеми експорту зерна з України. *Економіка АПК*. 2013. № 10. С. 5-15.
25. *Шпичак О. О.* Оподаткування експорту-імпорту продукції рослинництва та продуктів її переробки. Київ: ІАЕ УААН, 2004. 240 с.
26. Council of the European Commission Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax. Council of the European Commission. Official Journal of the European Union. 2006. 11 December. L347-L347.
27. Directive First Council 67/227/EEC of 11 April 1967 on the harmonisation of legislation of Member States concerning turnover taxes. Official Journal. 1967. № 071. P. 1301-1303.
28. *Hellerstein W., Gillis T.* The VAT in the European Union. *Tax Analysts*. 2010. April, 26. P. 461-471.
29. *James K.* The rise of the value-added tax. NY: Cambridge University Press, 2015. 475 p.
30. *Keen M., Lockwood B.* The value-added tax: its causes and consequences. *Journal of Development Economics*. 2010. Vol. 92. P. 138-151.
31. *Keen M.* The Anatomy of the VAT. IMF. Fiscal Affairs Department. May 2013. WP/13/111. P. 27.
32. *Kiziuiewicz T.* Problemy współcz esnej rachunkowości. *Zeszyty Naukowe Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*. Szczecin: WNUS, 2013. Tom 2, nr. 61.
33. OECD, Committee on Fiscal Affairs. International VAT/GST guidelines. Draft commentary on the international VAT neutrality guidelines /OECD, Committee on Fiscal Affairs. Paris: OECD Publishing, 2015. P. 81.
9. *Lupenko, Yu.O. & Tulush, L.D.* (2013). *Stratehichni napriamy podatkovooho rehuliuвання rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy na period do 2020 roku: nauk. vyd. [Strategic directions of tax regulation of development of agrarian sector of economy of Ukraine for the period till 2020: scientific publication]*. Kyiv: IAE [In Ukrainian].
10. *Lupenko, Yu.O. & Tulush, L.D.* (2016). *Opodatkuvannya silskoho hospodarstva v umovakh transformatsii spetsialnykh podatkovykh rezhymiv [Taxation of agriculture in the conditions of transformation of special tax regimes]*. *Ekonomika APK*, 1, pp. 5-15 [In Ukrainian].
11. *Milashov, D.* (2017). *Reiestratsiia podatkovykh nakladnykh [Registration of tax invoices]*. *Visnyk Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy*, 47 (951). Retrieved from: <http://www.visnyk.com.ua/uk/publication/100006609-reyestratsiya-podatkovykh-nakladnykh-3> [In Ukrainian].
12. *Ostashko, T.O.* (2015). *Strukturni zminy u torhivli silskohospodarskymy tovaramy pid vplyvom implementatsii Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS [Structural changes in agricultural trade under the influence of the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU]*. *Ekonomika Ukrainy*, 12 (649), pp. 48-58 [In Ukrainian].
13. *Pedorchenko, A.L.* (2019). *Ekonomiko-orhanizatsiinyi mekhanizm eksportu nasinnia oliinykh kultur i produktiv yoho pererobky [Economic and organizational mechanism of export of oilseeds and products of its processing]*. *Candidate's thesis*. Kyiv [In Ukrainian].
14. *Podatkovyi kodeks Ukrainy vid 02 hrudnia 2010 r. № 2755-VI [Tax Code of Ukraine No. 2755-VI dated 02.12.2010]*. (2011). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 13-14/15-16/17, p. 112 [In Ukrainian].
15. *Analitychna dopovid do Shchorichnoho Poslannia Prezidenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy "Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe Ukrainy v 2015 rotsi" [Analytical report to the annual message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine "On the internal and external situation of Ukraine in 2015"]*. (2016). Kyiv: NISD [In Ukrainian].
16. *Reva, T.M. & Kovalchuk, K.F.* (2009). *PDV: efektyvnist i problemy spravliannya [VAT: efficiency and problems of coping]*. *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Ser.: Ekonomika*, 1, pp. 124-130. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2009_1_19 [In Ukrainian].
17. *Rekova, N.Yu.* (2016). *Osoblyvosti PDV v Ukraini v konteksti zblzyzhennia z yevropeiskym zakonodavstvom [Features of VAT in Ukraine in the context of approximation with European legislation]*. *Biznes inform*, 3, pp. 214-219 [In Ukrainian].
18. *Sait Ministerstva silskoho hospodarstva SShA [US Department of Agriculture website]*. Retrieved from: <https://www.usda.gov> [In Ukrainian].
19. *Serebrianskyi, D.M., Vdovychenko, A.M., & Zubrytskyi, A.I.* (2015). *Metodychni rekomendatsii shchodo otsinky efektyvnosti administruvannya PDV Derzhavnoi fiskalnoi sluzhboiu Ukrainy [Methodical recommendations for assessing the efficiency of VAT administration by the State Fiscal Service of Ukraine]*. Irpin: NDI finansovoho prava. Retrieved from: http://ndi-fp.nusta.com.ua/files/NAD/019_RA-GAP_03_03_2015.pdf [In Ukrainian].
20. *Sokolovska, A.M.* (2011). *Podatkova polityka v Ukraini u 2009-2010 rokakh: osoblyvosti ta uroky na perspektyvu [Tax Policy in Ukraine in 2009-2010: features and lessons for the future]*. *Finansy Ukrainy*, 4, pp. 24-37 [In Ukrainian].
21. *Tovarna struktura zovnishnoi torhivli u 2018 r. [Foreign trade commodity structure in 2018]*. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> [In Ukrainian].
22. *Tulush, L.D.* (2018). *Fiskalne rehuliuвання rozvytku rynku oliinykh kultur v Ukraini [Fiscal regulation of oilseeds market development in Ukraine]*. *Ekonomika APK*, 5, pp. 63-76 [In Ukrainian].

23. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community, and their Member States, of the other part]. *Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi veb-portal*. Retrieved from: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page [In Ukrainian].
24. Shpychak, O.M. & Bodnar, O.V. (2013). Vyhody ta problemy eksportu zerna z Ukrainy [Benefits and problems of grain export from Ukraine]. *Ekonomika APK*, 10, pp. 5-15 [In Ukrainian].
25. Shpychak, O.O. (2004). *Opodatkuvannia eksportu-importu produktsii roslynyntstva ta produktiv yii pererobky* [Taxation of export-import of crop production and products of its processing]. Kyiv: IAE UAAN [In Ukrainian].
26. Council of the European Commission Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax. (2006). *Council of the European Commission. Official Journal of the European Union*, 11 December, L347-L347 [In English].
27. Directive First Council 67/227/EEC of 11 April 1967 on the harmonisation of legislation of Member States concerning turnover taxes. (1967). *Official Journal*, 071, pp. 1301-1303 [In English].
28. Hellerstein, W. & Gillis, T. (2010). The VAT in the European Union. *Tax Analysts*, April, 26, pp. 461-471 [In English].
29. James, K. (2015). *The rise of the value-added tax*. New York: Cambridge University Press [In English].
30. Keen, M. & Lockwood, B. (2010). The value-added tax: its causes and consequences. *Journal of Development Economics*, 92, pp. 138-151 [In English].
31. Keen, M. (2013). The Anatomy of the VAT. *IMF. Fiscal Affairs Department, WP/13/111*, p. 27 [In English].
32. Kiziukiewicz, T. (2013). Problemy wspólcz esnej rachunkowości. *Zeszyty Naukowe Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, Tom 2, nr. 61 [In Polish].
33. *International VAT/GST guidelines. Draft commentary on the international VAT neutrality guidelines*. (2015). OECD, Committee on Fiscal Affairs. Paris: OECD Publishing [In English].

Pedorchenko A.L., Shpychak O.O. Effectiveness of value added tax on export of crop products

The purpose of the article is to justify economic inappropriateness of exemption from taxation of value added tax on operations on the supply in the customs territory of Ukraine and export of the main export-oriented positions from the category of plant origin products: commercial seeds of cereals, as well as oilseeds and products of its processing.

Research methods. Theoretical and methodological basis of the study are the fundamental provisions of economic theory, laws and categories of the market, scientific works of domestic and foreign economists. In the research process the following methods were used: abstract and logical (for formulating conclusions and proposals); historical, monographic, system analysis (for evaluating the formation of logistics costs, cost value, value added); statistical-economic, abstract and logical, analysis and synthesis (for formation of conclusions and suggestions); expert estimation.

Research results. In the research process the efficiency and expediency of taxation or exemption from value added tax on the circulation and export of commercial seeds of cereals and oilseeds and products of its processing were determined. Problems of VAT management in the industry were identified and proposals for their solution were made. Significance of VAT taxation for agricultural enterprises and possible consequences of introduction of different taxation regimes for all market participants, namely agricultural producers, traders, processors and the state, were determined.

Elements of scientific novelty. Theoretical provisions on the taxation of VAT on supply operations in the territory of Ukraine and export of crop products under current conditions were further developed.

Practical significance. Approaches to the use of non-tariff methods of the state regulation of mechanism of agricultural products export were proposed in order to stimulate the export of goods with higher value added and to reduce the raw material share in the agricultural export of Ukraine. Tabl.: 3. Figs.: 3. Refs.: 33.

Keywords: export; crop production; value added tax; reimbursement; crops; oilseed crops.

Pedorchenko Artem Leonidovych - candidate of economic sciences, research fellow of the department of pricing and agrarian market, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony st., Kyiv)
E-mail: artem.pedorchenko@gmail.com

Shpychak Oleksandr Oleksandrovych - candidate of economic sciences, director of Dilex Trade LLC (4/6, Ioanna Pavla II st., Kyiv)
E-mail: alex.shpichak@gmail.com

Педорченко А.Л., Шпичак А.А. Действенность налога на добавленную стоимость при экспорте продукции растениеводства

Цель статьи - обосновать экономическую нецелесообразность в современных условиях освобождения от налогообложения налогом на добавленную стоимость операций по поставкам на таможенной территории Украины и экспорту основных экспорториентированных позиций из категории продуктов растительного происхождения: товарных семян зерновых и масличных культур и продуктов их переработки.

Методика дослідження. Теоретическої і методологіческої основою дослідження служили фундаментальні положення економіческої теорії, закони і категорії ринку, научні труди вітчизняних і зарубіжних економістів. В процесі досягнення цілі дослідження використовувалися наступні методи: абстрактно-логіческій (при формуванні висновків і пропозицій), історическій, монографіческій, системного аналіза (для оцінки формування логістических затрат, себестоїмості, доданої вартості), статистико-економіческій, абстрактно-логіческій, аналіза і синтеза (для обґрунтування висновків і пропозицій), експертної оцінки.

Результати дослідження. Визначено ефективність і цілесобразність оподаткування або звільнення від оподаткування на доданої вартості операцій по обороту і експорту товарних зернових і маслических культур і продуктів їх переробки, виявлені і сгрупувані проблеми оподаткування на доданої вартості в галузі, сформувані пропозиції для їх подолання. Встановлено значення оподаткування на доданої вартості для сільськогосподареских підприємств і можливі наслідки використання різних режимів оподаткування для всіх учасників ринку: сільськогосподареских виробників, трейдерів, переробників і держави.

Елементи научної новизни. Отримали наступне розвиток теоретическі положення касательно оподаткування на доданої вартості операцій по поставкам на території України і експорту продукції рослинництва в сучасних умовах.

Практическі значення. Предложено підходи к використанню нетарифеских методів державного регулювання механізму експорту аграрної продукції з метою стимулювання експорту товарів з більшою доданою вартістю і зменшення сировинної частки в аграрному експорті України. Табл. : 3. Илл. : 3. Библиогр. : 33.

Ключеві слова: експорт; продукція рослинництва; податок на доданої вартість; відшкодування; зернові; маслическі культури.

Педорченко Артём Леонидович - кандидат економіческіх наук, научний співробітник відділу ціноутворення і аграрного ринку, Національний научний центр «Інститут аграрної економіки» (г. Київ, ул. Героев Оборони, 10)
E-mail: artem.pedorchenko@gmail.com

Шпичак Александр Александрович - кандидат економіческіх наук, директор ООО «Дилекс-трейд» (г. Київ, ул. Іоанна Павла II, 4/6)
E-mail: alex.shpichak@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 28.12.2019 р.

Фахові рецензування: 02.01.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Педорченко А. Л., Шпичак О. О. Дієвість податку на додану вартість при експорті продукції рослинництва. *Економіка АПК*. 2020. № 1. С. 101 – 110. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202001101>

Pedorchenko, A. L. & Shpychak, O. O. (2020). Diievist podatku na dodanu vartist pry eksporti produktsii roslinnytstva [Effectiveness of value added tax on export of crop products]. *Економіка АПК*, 1, pp. 101 – 110 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202001101>

Новини АПК

Тарас Висоцький озвучив базові напрями державної підтримки АПК на 2020 рік

20 січня відбулася чергова зустріч заступника Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільськогосподареского господарства України Тараса Висоцького з профільними асоціаціями, на якій було анонсовано напрацьовані напрями державної підтримки аграрної галузі на 2020 рік.

«Загалом до Мінекономіки надійшло понад 40 звернень щодо держпідтримки. Відповідно до пропозицій ми визначили кілька базових напрямів - садівництво, тваринництво, здешевлення с.-г. техніки та обладнання, фермерство і дорадництво, здешевлення кредитів. Також будуть створені робочі групи, які координуватимуть кожен з напрямів та працюватимуть над порядками використання коштів», - зазначив Тарас Висоцький.

Заступник Міністра розповів про розподілення фінансів між основними напрямками підтримки. Зокрема, до визначених сум уже включено компенсацію невиплачених коштів за попередній період. Так, за напрямом часткової компенсації вартості с.-г. техніки і обладнання передбачається виділити 1 млрд грн, тваринництво - 1 млрд грн, здешевлення кредитів - 1,2 млрд грн, садівництво і фермерство - по 400 млн грн. У межах робочих груп буде напрацьовано піднапрями за основними програмами.

Також Тарас Висоцький озвучив деякі пропозиції від асоціацій, серед яких - компенсація вартості тваринницьких комплексів, відшкодування за придбання племінних тварин, дотації на купівлю бджолосімей, підтримка пасічників, підтримка сімейних фермерських господарств, кооперативів, кредитування малих виробників, залучення коштів під купівлю с.-г. земель та інші.

Крім того, заступник Міністра зауважив, що до 1 лютого поточного року необхідно працювати кінцеве бачення щодо держпідтримки та представити його на слуханнях Комітету Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики, яке відбудеться 11 лютого.

Прес-служба Мінекономіки